

Alina Betlej

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Społeczna konstrukcja narracji o ryzyku ekologicznym. Analiza socjologiczna wybranych problemów

Wprowadzenie

Koncepcja rozwoju zrównoważonego jest jedną z najczęściej przywoływanych współcześnie propozycji w debatach toczonych nad potencjalnymi kierunkami rozwoju cywilizacyjnego. Zrównoważenie jest przeciwstawnym wobec klasycznej ekonomii wzrostu modelem rozwoju, opartym na etyce i trosce o środowisko naturalne. Nadmierna eksploatacja zasobów naturalnych, prowadząca do degradacji przyrody, upowszechniania konsumpcyjnie zorientowanej aktywności społecznej i powiększających się dysproporcji pomiędzy krajami bogatymi i biednymi, są jednymi z kluczowych problemów, których długofalowe efekty mogą stanowić realne zagrożenie dla stabilności znanego porządku społecznego. Rozwój zrównoważony nie powinien być traktowany jako kolejny program ekonomiczny, czy też ekologiczny¹. Istotną kwestią staje się raczej integracja odmiennych obszarów ludzkiego działania i jej etyczne zorientowanie. W refleksji moralnej bardzo mocno akcentowana jest jednak kwestia ochrony środowiska naturalnego, a także jednostkowej i społecznej odpowiedzialności

---

¹ M. Adamczyk, A. Betlej, J. Gondek, A. Ohotina, *Technology and Sustainable Development: Towards the Future?*, „Entrepreneurship and Sustainable Issues”, 2019, nr 6 (4), s. 2003-2016.

za przyrodę. Ich wspieranie ma zagwarantować zaspokojenie potrzeb obecnych pokoleń, bez ograniczania możliwości zaspokajania potrzeb przez przyszłe pokolenia. Celem tak rozumianej integracji jest osiągnięcie ładu na wielu płaszczyznach ludzkiej aktywności, jak ekologiczna, techniczna, ekonomiczna, społeczna i polityczna. Imperatyw odpowiedzialności odnosi się zarówno do istnienia przyszłości, jak i jakości życia przyszłych pokoleń. Rozwój zorientowany etycznie powinien więc bazować na równowadze wszystkich istotnych obszarów działalności człowieka.

Celowość rozwoju odnoszona jest często do kwestii powinności moralnej. Potencjał twórczy człowieka jest oceniany jako szczególnie istotny czynnik rozwoju. Moce techniczne aktorów społecznych powodują jednak wiele ambiwalentnych w ocenie skutków². Coraz częściej podnoszone są głosy o braku przyszłości na skutek działań cywilizacji nadmiaru i konsumpcji. Apokaliptyczne wizje zagłady znanego nam porządku społecznego stają się przewodnimi motywami debat toczonych nad stanem środowiska naturalnego.

Rozwój techniki uznawany jest za czynnik degradacji środowiska naturalnego³. Rozwijanych jest wiele strategii ochrony środowiska. Zrównoważoność jest uwarunkowana technicznie, pomimo istotnych różnic w zakresie struktur systemów technicznych i przyrodniczych. Technika staje się współcześnie elementem natury. Rozwój nowych technologii oddziałuje na przemiany środowiska, stającego się pod wieloma względami odmiennym od znanych form uspołecznienia, technicyzacji i denaturalizacji. Relacje pomiędzy rozwojem technicznym i społecznym są przedmiotami interdyscyplinarnych

---

² A. Betlej, *Spoleczeństwo sieciowe- potencjały zmian i ambiwalentne efekty*, Lublin 2019; tenże, *Non-knowledge, Risk and Technology in Networked World - Towards the Future*, „Transformacje (Transformations)”, 2014, nr 3-4 (82-83), s. 2-17.

³ J. Gondek, *Sign-Technology-Simulation. Reflections on the Project of Jean Baudrillard's Research Method*, „Transformacje (Transformations)”, 2017, nr 3-4 (94-95), s. 87-98.

badań. Ich kontekstem są przemiany podejścia wobec problemów ekologii i wyłaniająca się aksjologia zrównoważoności. W analizach socjologicznych pozycja współczesnego człowieka względem przyrody i przyszłości jest odnoszona do warunków decydujących o sprawstwie i podmiotowości jednostki w procesie technicznego opanowywania zmieniającej się rzeczywistości społecznej⁴. Rozwój techniki od zawsze uznawany był za istotny czynnik zmian świata przyrody. Współcześnie temat ten podejmowany jest w kontekście oceny bezpośrednich efektów intencjonalnych działań człowieka i możliwości kontrolowania następstw rozwoju we wszystkich obszarach jego działalności. Ocena oddziaływania techniki na ekologię ma nadal ograniczony zakres. Nieintencjonalne efekty rozwoju technicznego i cywilizacyjnego są trudne w ewaluacji. Przestrzeń aksjologiczna związana z opisem i oceną oddziaływania rozwoju technicznego na wymiar społeczny jest bardzo szeroka. Upowszechnianie konkretnych odkryć techniki wyznacza ramy interpretacyjnych kontekstów badania relacji człowieka i przyrody.

Przestrzeń coraz częściej interpretowana jest jako wyraz ekspresji społeczeństwa przechodzącego wyjątkową transformację strukturalną. Nowe formy tejże ekspresji nie pozostają bez wpływu na pojawiające się próby redefinicji ustaleń poczynionych przez propagatorów idei rozwoju zrównoważonego. Próba identyfikacji obszarów problemowych związanych z oceną oddziaływania rozwoju technicznego na zmiany sposobu postrzegania ryzyka ekologicznego we współczesnym społeczeństwie prowadzi bezpośrednio do konstatacji o stale powiększających się zagrożeniach dla przyrody, przekazywanych za pomocą nowych mediów i upowszechnianych w świadomości społecznej za pośrednictwem

---

⁴ L.W. Zacher, *Gry o przyszłe światy*, Warszawa 2006.

narracji o ryzyku, przyszłości i technologii⁵. Oddziałują one na sposób percepcji niebezpieczeństw ekologicznych, postawy wobec zagrożeń i wyobraźnię społeczną o rozwoju zrównoważonym. Szczególną rolę w procesie społecznej konstrukcji wiedzy o ryzyku ekologicznym odgrywają nowe ruchy społeczne. W artykule zostanie przeprowadzona socjologiczna analiza kategorii ryzyka (społecznego i ekologicznego) w kontekście przemian świadomościowych inicjowanych przez działalność nowych ruchów społecznych. Zagadnienia te mieszczą się w koncepcyjnych ramach rozwoju zrównoważonego.

Rozwój techniki i narracje o ryzyku

Problematyka ryzyka od wielu lat jest obecna w pracach przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. W ekonomii pojęcie to łączone jest z działaniami rynkowymi i definiowane poprzez pryzmat szacunków zysków i strat możliwych do osiągnięcia lub poniesienia w związku z realizacją określonych strategii działania. W naukach medycznych podejmowany jest problem prawdopodobieństwa wystąpienia jakiegoś zjawiska, np. choroby. Psycholodzy analizują indywidualne sposoby postrzegania ryzyka, a także związane z nimi stany emocjonalne i postawy. W naukach socjologicznych badane są źródła ryzyka, mechanizmy i narzędzia, za pośrednictwem których jest ono uspołeczniane. Ryzyko jest definiowane jako zjawisko społeczne, związane z nieuchronnością, niepewnością i brakiem kontroli. Jest ono zorientowane przyszłościowo. Ryzyko odnosi się do opisu i oceny rzeczywistości konstruowanej społecznie. Oznacza ono potencjalność wystąpienia negatywnego zdarzenia, zjawiska, procesu, który spowodowuje realne zagrożenia dla indywidualnego i społecznego bezpieczeństwa. Co więcej, ryzyko

---

⁵ L.W. Zacher, *Transformacje społeczeństw. Od informacji do wiedzy*, Warszawa 2007.

uznawane jest za swoisty produkt nowoczesności. Początki społecznego dyskursu o ryzyku sięgają lat 50. XX wieku. Pojęcie to przywoływano wówczas w kontekście analizy problemów związanych z rozwojem elektrowni atomowych. Ocenie poddawano potencjalne zagrożenia wystąpienia awarii w skomplikowanych systemach technicznych pozyskiwania i przemysłowego wykorzystania energii atomowej. W tym okresie rozwijano przede wszystkim deterministyczne analizy ryzyka. Podejmowane próby szacowania ryzyka wystąpienia awarii nie pozostały bez wpływu na przeobrażenia strukturalne instytucji społecznych i zwiększenie społecznego oddziaływania wiedzy eksperckiej.

W latach 60. XX wieku zmieniło się podejście do wartościowania nowych technologii. Pełnoprawnymi uczestnikami debat i konsultacji stali się nie-eksperci, zwracający większą uwagę na długofalowe efekty korzystania z osiągnięć techniki⁶. Dopuszczenie do głosu indywidualnych aktorów społecznych odegrało istotną rolę w procesie analitycznej dekonstrukcji pojęcia ryzyka. Jego zakres został poszerzony o nowe obszary problemowe, jak ekologia, zdrowie, bezpieczeństwo i uczestnictwo w podejmowaniu kluczowych decyzji związanych z wprowadzaniem konkretnych rozwiązań technicznych. W tym czasie na znaczeniu zyskały probabilistyczne modele ryzyka. Ważnym problemem stały się także dopuszczalne kryteria akceptowalności potencjalnego ryzyka.

Dyskurs o ryzyku zglobalizował się w latach 70. XX wieku za sprawą nowych ruchów społecznych. Podejmowały one nieuwzględniane wcześniej przez inne organizacje społeczne, instytucje i partie polityczne problemy, wśród których istotną pozycję zajęła ekologia, troska o środowisko, przeciwdziałanie negatywnym efektom uprzemysłowienia i technicyzacji życia

---

⁶ R. Carson, *Silent Spring*, Boston: Houghton Mifflin, 1962.

społecznego. Ruchy te nie były łączone z żadnymi klasycznymi systemami ideologicznymi i traktowane jako niezależne, nie uwikłane politycznie i ekonomicznie w sferę niejawnych interesów⁷. Stały się one bardzo szybko ważnymi aktorami zmian społecznych i grupami nacisku, zdolnymi do skutecznego wywierania wpływu na ośrodki władzy. Problematyka ryzyka cywilizacyjnych stała się istotnym elementem społecznych debat inicjowanych przez nowych agentów zmiany społecznej.

Implementowanie konkretnych rozwiązań technicznych i ich ewaluacja są odtąd łączone z kwestiami światopoglądowymi, aksjologicznymi, a także z konkretnymi wizjami i narracjami przyszłości. Tworzone prognozy zaczynają uwzględniać pozaekonomiczne racjonalności. Hasło kryzysu ekologicznego zostaje mocno ugruntowane teoretycznie, stając się motywem przewodnim sporów zwolenników i przeciwników niepoahamowanego technoprogresywizmu. W tym okresie powstaje koncepcja granic wzrostu⁸. Ryzyko zaczyna być łączone z konfliktami interesów, uwikłaniem politycznym i ekonomicznym ekspertów, niejawnością badań naukowych, brakiem jednoznacznych kryteriów oceny jakości badań naukowych i nieprecyzyjnością procedur szacowania zagrożeń. W skali globalnej obserwowalnym problemem stał się spadek społecznej akceptowalności ryzyka związanego z rozwojem złożonych systemów technicznych.

Największy rozwój społecznych badań nad ryzykiem przypada na lata 80. XX wieku. Społeczne uwarunkowania postrzegania i akceptacji ryzyka zaczynają być traktowane na równi z technicznymi modelami szacowania potencjalności wystąpienia zagrożeń. Duży wpływ na zmianę podejścia miał po

---

⁷ M. Douglas, A. Wildavsky, *Risk and Culture. An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*, Berkeley, Los Angeles, London 1983; M. Douglas, *Natural Symbols. Explorations in Cosmology*, London 1970; tenże, *Purity and danger. An Analysis of Concept of Pollution and Taboo*, London 1966.

⁸ D.H. Meadows, D.L. Meadows, J. Randers, W.W. Behrens, *The Limits to Growth*, New York: Universe Books 1972.

raz kolejny rozwój nowych ruchów społecznych, a także proces ich instytucjonalizacji. W tym czasie koncepcja rozwoju zrównoważonego zyskała na społecznym uznaniu, także w wymiarze politycznym. Ważną ideą stało się hasło demokratyzacji podejmowania decyzji umożliwiających upowszechnianie konkretnych osiągnięć technicznych. Pojęcie ryzyka przestało być łączone jedynie z obszarem natury⁹. Nowym przedmiotem badań ryzyka stało się społeczeństwo. Holistyczna perspektywa analityczna wiązała się z rozwojem biotechnologii, genetyki, które rozbudzały wyobraźnię społeczną na temat nowych zagrożeń¹⁰. Najistotniejszym problemem stała się niepewność. Ryzyko zyskało nowy status ontologiczny i uznane zostało za zjawisko globalne, którego nieodłącznymi własnościami są delokalizacja przestrzenna, czasowa i społeczna. Globalność ryzyka wiązana była z jego niekalkulowalnością, nieodwracalnością i nierekompensowalnością¹¹. Przykładem tak definiowanego zjawiska jest ryzyko ekologiczne. Ulrich Beck pisał o zglobalizowanych i demokratycznych zagrożeniach współczesności. Ryzyka przekraczają granice państw, kontynentów, zagrażając w podobnym stopniu wszystkim mieszkańcom globu. Delokalizacja oznacza wspomnianą wyżej demokratyczność ryzyka. Nie jest ono przypisane do konkretnego miejsca czy też okresu historycznego. Ryzyko nie jest także bezpośrednim wynikiem określonych procesów społecznych. Nie możemy także uzyskać pewnej wiedzy na temat nowych obszarów ryzyka, związanych z rozwojem techniki i nieznanymi wydarzeń. Prowadzi ono do katastroficznych skutków,

---

⁹ J. Green, *Risk and Misfortune: A Social Construction of Accidents*, London: UCL Press 1997.

¹⁰ N. Luhmann, *Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives*, w: D. Gambetta (eds.), *Trust. Making and Breaking Cooperative Relations*, Oxford 1988; tenże, *Ökologische Kommunikation*, Opladen 1986; tenże, *Risk. A Sociological Theory*, New Brunswick 2005; tenże, *Social Systems*, Stanford 1995.

¹¹ U. Beck, *Ecological Politics in an Age of Risk*, Cambridge: Polity Press 1995; U. Beck (red.), *Politik der Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997; U. Beck, *Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997 a.

niemożliwych do odwrócenia. Ryzyko ekologiczne staje się globalnym ryzykiem społecznym. Ulrich Beck wprowadził pojęcie społeczeństwa ryzyka, zwracając uwagę na niedeterministyczne zagrożenia identyfikowane w rozwiniętych społeczeństwach¹². Ryzyko ekologiczne jest efektem rozwoju technicznego i społecznego. Wcześniejsze zagrożenia, pojawiające się w epoce przedindustrialnej, były zewnętrzne wobec systemu społecznego. W epoce przemysłowej ryzyko stało się produktem działań społecznych¹³. Mogło więc ono podlegać kalkulacjom i pomiarom, a także trafnym przewidywaniom. Współcześnie ryzyko jest społecznie wytwarzane i instytucjonalizowane w ramach istniejących systemów społecznych. Zwiększa się także społeczna świadomość ryzyka ekologicznego jako zjawiska niekontrolowalnego i trudnego do przewidzenia.

Aktualnie dostrzega się znacznie więcej potencjalnych zagrożeń środowiskowych i społecznych, powiązanych z rozwojem techniki. Na nowo przywoływany jest narastający problem braku zaufania wobec ekspertów oraz metod wartościowania technologii. Ekologia jest współcześnie jedną z płaszczyzn obiektywizacji społecznie wytwarzanego ryzyka. Jest ono traktowane jako uboczny efekt procesu modernizacji. Wiedza ekspercka, naukowa, zyskuje status podobny do wiedzy potocznej, medialnie konstruowanej. Media zaczynają pełnić najbardziej istotną rolę w procesie komunikowania i definiowania ryzyka¹⁴. Nieusuwalne ryzyko ekologiczne oddziałuje na rynek

---

¹² U. Beck, *Weltrisikogesellschaft. Weltöffentlichkeit und globale Subpolitik*, Frankfurt am Main: Suhrkamp 1997; U. Beck, (red.), *Politik der Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997b; U. Beck, (red.), *Perspektiven der Weltgesellschaft – Kontroversen, Konflikte, Paradoxien*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997c.

¹³ U. Beck, (red.), *Kinder der Freiheit*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997d; U. Beck, *World Risk Society*, Cambridge: Polity Press 1999; U. Beck, A. Giddens, S. Lash, *The Reflexive Modernization: politics, tradition and aesthetics in the modern social order*, Cambridge: Polity Press, 1994.

¹⁴ S. Turkle, *Reclaiming Conversation. The Power of Talk in a Digital Age*, New York 2016.

i systemy gospodarcze, zyskując coraz bardziej polityczny potencjał.

Społeczna konstrukcja ryzyka

W analizach socjologicznych podkreślany jest aspekt społecznej konstrukcji ryzyka ekologicznego. Szczególne znaczenie przypisywane jest ryzyku wytworzonemu, nie naturalnemu, czy też obiektywnemu we współczesnych społeczeństwach. Od zawsze ryzyko było nieodzowną częścią ludzkiego życia. W tradycyjnych społeczeństwach utożsamiano je z naturą i konfrontowano się z nim w codziennym życiu. Integracja współczesnych systemów społeczno-gospodarczych, określana mianem globalizacji, czy też usieciowienia, powoduje wzrastającą współzależność doświadczania tych samych ryzyk i zmagania się z rozprzestrzeniającymi się w szybkim tempie efektami problemów ekologicznych. Scenariusze zmian klimatycznych obejmują potencjalne wizje możliwych przyszłości i są często poddawane krytyce. Źródłem ryzyka jest społecznie zorganizowana wiedza¹⁵. Jest ono konstruktem społecznym, podobnym do społecznie wytworzonej natury. Szczególnie istotnym procesem jest więc produkcja nowych kontekstów ryzyka i powstawanie jego zinstytucjonalizowanych sfer.

W rozwiniętych społeczeństwach zmienia się obiektywna dystrybucja ryzyka¹⁶. Transformuje także sposób jego percepcji. Ryzyko jest narzędziem kolonizacji i kontroli przyszłości. Konstruowane scenariusze przyszłości cywilizacji degradującej środowisko naturalne są często w tym kontekście poddawane krytyce. Analiza i ocena procesu społecznego wytwarzania ryzyka wzbudza coraz większe kontrowersje. Obserwujemy zacieranie się semantycznych granic pomiędzy ryzykiem faktycznym a jego

¹⁵ A. Giddens, *Stanowienie społeczeństwa. Zarys teorii strukturacji*, Poznań: Zysk i S-ka 2003; tenże, *The Consequences of Modernity*, Cambridge 1990.

¹⁶ V. Vilčinskas, *Social Construction of Nuclear Risks: Analysis of Institutional Communicative Discourses on Astravets Nuclear Power Plant*, "Filosofija. Socjologija", 2018, nr 29(4), s. 285-297.

percepcją. Sposób odbioru ryzyka jest uwarunkowany kulturowo. Widoczna staje się także gradacja scenariuszy potencjalnych zagrożeń. Interpretacja ryzyka jest warunkowana wieloma czynnikami kulturowymi, politycznymi, wiedzy. Symbolika konstruowania, społecznego wytwarzania dominuje we współczesnych analizach socjologicznych. Za pomocą tychże kategorii badane są współczesne transformacje techniczne, społeczne, ekonomiczne.

Procesualny charakter rzeczywistości społecznej i problemów społecznych jest podkreślany w większości narracji życia codziennego. Teorie konstruowania, zwłaszcza analizy narratywistyczne i interakcjonistyczne, pomagają w zrozumieniu ryzyka ekologicznego definiowanego w kategoriach ryzyka społecznego. Konstrukttywizm społeczny jest koncepcją upowszechnioną w socjologii przez Petera Bergera i Thomasa Luckmanna¹⁷. Podkreślali oni, że świat jest interpretowany na wiele odmiennych sposobów przez aktorów społecznych. Rzeczywistość społeczna jest formą świadomości, społeczeństwo produktem człowieka, zaś człowiek produktem społeczeństwa. Świat społeczny to zbiór pewnych reprezentacji, które konstruowane są przez aktorów społecznych na podstawie ich subiektywnych doświadczeń komunikacyjnych. W tak definiowanym świecie natura jest także społecznie wytworzonym konstruktem. Pytanie o sposób konstrukcji, transmisji i rekonstrukcji wiedzy o ryzyku ekologicznym nabiera w tej perspektywie szczególnego znaczenia. Nowe ruchy społeczne w rozwiniętych społeczeństwach, uzależnionych od skomplikowanych systemów technicznych, do których zaliczamy także technologie informacyjno-komunikacyjne i mobilne gadżety, zyskują na sile sprawczej¹⁸. Wykorzystując środki

---

¹⁷ P.L. Berger, T. Luckmann, *Spoleczne tworzenie rzeczywistości*, tłum. S. Nowak, Warszawa 1983.

¹⁸N. Gondek, *Methodological Foundations of the Language of Metaphysics*, „Filosofija. Sociologija”, 2020, t. 31, nr 3, s. 242-249.

technologiczne, tworzą efektywne przestrzenie dla zróżnicowanych form aktywności społecznych, których celem staje się także realizacja partykularnych interesów. Lobbying polityczny, kreowanie nowych potrzeb ekologicznych, upowszechniane narracje klimatyczne mogą stać się źródłem pozytywnie wartościowanych zmian społecznych. Tendencje deliberatywne prowokują także sposób myślenia o rozwoju. Integracja polityk rozwojowych nie prowadzi zawsze do urzeczywistnienia idei rozwoju zrównoważonego¹⁹. Partycypacja społeczna w procesie uzgadniania założeń i działań implementowanych strategii rozwojowych jest warunkowana poziomem wiedzy, kompetencjami technicznymi i społecznymi aktorów zmian. Nowe technologie informacyjno-komunikacyjne są niezwykle efektywnymi narzędziami wzmacniania potencjałów nowych ruchów społecznych propagujących idee troski o środowisko naturalne i oddziałujących na procesy decyzyjne władz²⁰.

Współcześnie wzrasta znaczenie nowych mediów w procesie społecznej konstrukcji narracji o ryzyku ekologicznym. Wymiana informacji jest determinowana nie tylko technicznie i społecznie, ale przede wszystkim rynkowo i politycznie. Nowe ruchy społeczne stają się współcześnie istotnymi podmiotami zmian społecznych, wykorzystującymi potencjały nowych technologii i sieci relacji do kreowania intencjonalnych przekazów, których celem jest prowokowanie pozytywnych efektów²¹. Ocena wpływu nowych ruchów społecznych na przemiany narracji o ryzyku

---

¹⁹ T. Kačerauskas, *Technologies in creative economy and creative society*, "Technological and Economic Development of Economy", 2015, nr 21(6), s. 855-868.

²⁰ A. Betlej, *Peril and Promise of Internet Technology for Future Social Order*, w: L.W. Zacher (red.), *Technology, Society and Sustainability. Selected Concepts, Issues and Cases*, 2017, Springer, s. 117-128; A. Betlej, *Społeczeństwo sieciowe - relacje siły*, w: L.W. Zacher (red.), *Potencjały i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy*, Warszawa 2018, s. 37-54.

²¹ M. Castells, *Communication power*, Oxford/New York: Oxford University Press, 2009; tenże, *Networks of Outrage and Hope. Social Movements in the Internet Age*, Cambridge: Polity Press, 2012.

ekologicznym może jednak wzbudzać kontrowersje. Stawiane są coraz częściej pytania o rynkowy i polityczny kontekst niektórych społecznych aktywności popularyzujących określone wzory społeczne, style życia, wartości. Nie do końca rozpoznani są interesariusze (jawni i ukryci) tychże działań i długofalowe społeczne efekty wytworzonych pól ryzyk. Nieznana jest także skala ich nieintencjonalnych konsekwencji. Ten obszar eksploracji jest pomijany w pracach empirycznych. Upowszechnianie określonego sposobu myślenia o ryzyku ekologicznym w przekazach edukacyjnych, publicystycznych, politycznych, ekonomicznych, medycznych oddziałuje na realne postawy społeczne. Wpływa on na wyobraźnię społeczną, jej poszerzenie bądź utratę, podobnie jak na samą edukację, publicystykę, politykę, ekonomię i media. Ten obszar społecznej konstrukcji ryzyka ekologicznego jest rozwijany niezależnie. Narracje te oddziałują na reorientację myślenia o przyszłości. Brak transparentności i możliwości oceny stopnia rynkowego i politycznego uwikłania działania nowych ruchów społecznych w stechnicyzowanych społeczeństwach może prowadzić do zaprzepaszczenia idei rozwoju zrównoważonego.

Wnioski

Spółeczna konstrukcja narracji o ryzyku jest procesem złożonym i trudnym w ocenie. Współczesne społeczeństwa zmieniają się pod wpływem gwałtownego rozwoju nowych technologii, które stają się nieodłącznymi elementami natury. Sposób konstrukcji i dystrybucji wiedzy o ryzykach ekologicznych wywoływanych przez postępującą denaturalizację środowiska naturalnego wzbudza wiele kontrowersji. Nowe ruchy społeczne są istotnymi agentami zmian społecznych we współczesnych społeczeństwach. Idee rozwoju zrównoważonego i jego wybrane problemy są upowszechniane dzięki ich aktywności. Stawiane są coraz częściej pytania o kwestie

upolitycznienia i urynkwienia tychże społecznych działań. Brak możliwości odwołania się do obiektywnych zasobów wiedzy wpływa na wyłanianie się nowych obszarów ryzyka, niepewności i niewiedzy.

Społecznie konstruowane narracje o ryzyku ekologicznym są coraz częściej utożsamiane z problemami społecznymi, czyli sytuacjami obserwowanych rozbieżności pomiędzy społecznymi standardami a faktycznym stanem rzeczywistości. Problemy społeczne są często relatywizowane i łączone z konfliktami aksjologicznymi. Definiowanie ryzyka ekologicznego może być rozważane w kategorii konstruktu społecznego. Powstaje więc pytanie o siły sprawcze, prowokujące sposób postrzegania danego problemu jako rzeczywisty i jego społeczną legitymizację. Problemy ekologiczne są wynikami rozbieżności pomiędzy analizowaną rzeczywistością a konkretnymi wartościami. Nabierają one współcześnie szczególnego znaczenia. Ryzyko związane z degradacją środowiska naturalnego jest wpisane we współczesne systemy społeczne.

Źródłem wiedzy o zagrożeniach ekologicznych stają się między innymi nowe ruchy społeczne. Sposób konstruowania ich przekazu informacyjnego może być uwikłany w dyskursy różnych grup interesu, jawnych i niejawnych. Definiowanie ryzyka ekologicznego i upowszechnianie określonych wizji przyszłości może wzbudzać liczne kontrowersje. Ryzyko ekologiczne jest obszarem gry rywalizujących ze sobą aktorów zmian społecznych. Stosunki definiowania będą więc odpowiadały w tym kontekście stosunkom władzy narzucającym określone przekazy symboliczne. Ten aspekt społecznej konstrukcji ryzyka jest nacechowany ideologią. Opisana problematyka wpisuje się w nurt badań wybranych problemów rozwoju zrównoważonego i wymaga empirycznego ugruntowania.

Bibliografia

- Adamczyk M., Betlej A., Gondek J., Ohotina A., *Technology and Sustainable Development: Towards the Future?*, „Entrepreneurship and Sustainable Issues”, 2019, nr 6 (4), s. 2003-2016.
- Beck U., (red.), *Kinder der Freiheit*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997d.
- Beck U., (red.), *Perspektiven der Weltgesellschaft – Kontroversen, Konflikte, Paradoxien*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997c.
- Beck U., (red.), *Politik der Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997.
- Beck U., (red.), *Politik der Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997b.
- Beck U., *Ecological Politics in an Age of Risk*, Cambridge: Polity Press 1995.
- Beck U., Giddens Anthony, Lash Scott, *The Reflexive Modernization: politics, tradition and aesthetics in the modern social order*, Cambridge: Polity Press, 1994.
- Beck U., *Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997 a.
- Beck U., *Weltrisikogesellschaft. Weltöffentlichkeit und globale Subpolitik*, Frankfurt am Main: Suhrkamp 1997.
- Beck U., *World Risk Society*, Cambridge: Polity Press 1999.
- Betlej A., *Spoleczeństwo sieciowe - potencjały zmian i ambiwalentne efekty*, Lublin 2019.
- Betlej A., *Non-knowledge, Risk and Technology in Networked World- Towards the Future*, „Transformacje (Transformations)”, 2014, nr 3-4 (82-83), s. 2-17.
- Betlej A., *Peril and Promise of Internet Technology for Future Social Order*; w: Zacher L.W. (red.), *Technology, Society and Sustainability. Selected Concepts, Issues and Cases*, 2017, Springer, s. 117-128.

- Betlej A., *Społeczeństwo sieciowe- relacje siły*, w: Zacher L.W. (red.), *Potencjały i relacje sił w cyfrowym społeczeństwie wiedzy*, Warszawa 2018, s. 37-54.
- Berger P. L., Luckmann Theodor, *Społeczne tworzenie rzeczywistości*, tłum. S. Nowak, Warszawa 1983.
- Carson R., *Silent Spring*, Boston: Houghton Mifflin, 1962.
- Castells M., *Communication power*, Oxford/New York: Oxford University Press, 2009.
- Castells M., *Networks of Outrage and Hope. Social Movements in the Internet Age*, Cambridge: Polity Press, 2012.
- Douglas M., Wildavsky A., *Risk and Culture. An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*, Berkeley, Los Angeles, London 1983.
- Douglas M., *Natural Symbols. Explorations in Cosmology*, London 1970.
- Douglas M., *Purity and danger. An Analysis of Concept of Pollution and Taboo*, London 1966.
- Gondek J., *Sign- Technology- Simulation. Reflections on the Project of Jean Baudrillard's Research Method*, "Transformacje (Transformations)", 2017, nr 3-4 (94-95), s. 87-98.
- Gondek N., *Methodological Foundations of the Language of Metaphysics*, "Filosofija. Sociologija", 2020, t. 31, nr 3, s. 242-249.
- Giddens A., *Stanowienie społeczeństwa. Zarys teorii strukturacji*, Poznań: Zysk i S-ka 2003.
- Giddens A., *The Consequences of Modernity*, Cambridge 1990.
- Green J., *Risk and Misfortune: A Social Construction of Accidents*, London: UCL Press 1997.
- Kačerauskas T., *Technologies in creative economy and creative society*, "Technological and Economic Development of Economy", 2015, nr 21(6), s. 855-868.

Luhmann N., *Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives*, w: D. Gambetta (eds.), *Trust. Making and Breaking Cooperative Relations*, Oxford 1988.

Luhmann N., *Okologisze Kommunikation*, Opladen 1986.

Luhmann N., *Risk. A Sociological Theory*, New Brunswick 2005.

Luhmann N., *Social Systems*, Stanford 1995.

Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J., Behrens W.W., *The Limits to Growth*, New York: Universe Books 1972.

Turkle S., *Reclaiming Conversation. The Power of Talk in a Digital Age*, New York 2016.

Vilčinskis V., *Social Construction of Nuclear Risks: Analysis of Institutional Communicative Discourses on Astravets Nuclear Power Plant*, "Filosofija. Socjologija", 2018, nr 29(4), s. 285-297.

Zacher L.W., *Gry o przyszłe światy*, Warszawa 2006.

Zacher L.W., *Transformacje społeczeństw. Od informacji do wiedzy*, Warszawa 2007.

The social construction of environmental risk narratives.

A sociological analysis of selected problems

Summary

The article describes the process of social construction of narration about ecological risk. The author conducts a sociological analysis of selected problems of sustainable development. The context of the discussion is the development of new technologies, transformations of the forms of organization of social activity, changes in the status of experts and scientific knowledge and institutionalization of new social movements. The development of new technologies influences the transformation of the environment, becoming in many respects different from the known forms of socialisation, technicisation and denaturalisation. The relations between technical and social development are subjects of interdisciplinary research. Their context

is the transformation of the approach to ecological problems and the emerging axiology of sustainability. The author analyses the category of social and ecological risk in the context of the activities of new social movements. These issues fall within the conceptual framework of sustainable development.

Keywords: social construction, social risk, ecological risk, sustainable development